

A vég kezdete?

Így játssza el utolsó modernizálási esélyeit Oroszország

A Putyin-rendszer bukását hozhatja az Ukrajna ellen február 24-én kezdett háború, amely részben azért tört ki, mert a nyugati államok nemet mondtak az új Jaltára. Arra, hogy elismerjék, Oroszország saját érdekszférájának tekintheti az egykori Szovjetunió volt tagköztársaságait, s hogy Moszkva megtilthatja a NATO új tagokkal való bővítését. Alighanem a Kremlben is tudták, hogy az orosz követelések maradéktalan teljesítésére nincs esély, Putyinék valódi célja az lehetett, hogy amennyit lehet, visszaszerezzenek a Szovjetunióból vagy még inkább az egykori cári birodalomból.

Egy tizenöt évvel ezelőtt kezdődött folyamat jutott el február 24-én hajnali öt órákor, ha nem is a végéhez, de mindenképpen egy fontos fordulóponthoz. Vlagyimir Putyin orosz államfő 2007. február 10-én mondta el gyorsan híressé vált beszédét a müncheni nemzetközi biztonsági konferencián, amelyben azt hangsúlyozta, elfogadhatatlan, hogy a hidegháború vége után másfél évtizeddel is még az USA uralja a világpolitikát. Azt is kijelentette, a NATO keleti bővítése nem járul hozzá az európai biztonság szavatolásához, sőt, éppen ellenkezőleg, új feszültségek forrását jelenti. Az orosz elnök Münchenben vetette először a Nyugat szemére, hogy – legalábbis szerinte – az USA és Európa becsapta Oroszországot:

az észak-atlanti katonai szövetség annak ellenére vette fel az új tagokat – többek között Magyarországot –, hogy az amerikai és európai politikusok a Szovjetunió szétesésének időszakában, az 1990-es évek elején, többször is ígéretet tettek arra, nem viszik közelebb a NATO-t Oroszország határaihoz.

Az első hét év

Putyin ekkor már hét éve volt hatalmon – a miniszterelnöki posztot 1999-ben vette át, majd 2000-ban ült be az államfői székbe az egyre inkább betegeskedő Borisz Jelcin helyére. Ez alatt a hét év alatt Putyin, a szovjet titkosszolgálat, a KGB egykori drezdai rezidense, majd a KGB-t Oroszországban felváltó Szövetségi Biztonsági Szolgálat (FSZB) vezetője rendbe rakta Oroszországot. Részben az égbeszökő olaj- és gázáraknak köszönhetően stabilizálta a költségvetést, megfékezte az országot a jelcini időkben kirabló oligarchákat, és megkezdte az orosz hadsereg modernizációját is. Ebben az időszakban a Kreml ura a Nyugattal is együttműködött: már ő volt hatalmon, amikor 2002 májusában Rómában megalakult a NATO–Oroszország Tanács – ez a testület az Állandó Közös Tanácsot váltotta fel kibővített hatáskörrel –, s Moszkva évekig segítette a NATO és szövetségesei 1999-ben kezdődött afganisztáni hadműveleteit is.

A mélyben mégis megjelentek a hajszálrepedések, s az első jelentős törést a müncheni beszéd jelentette. Az okokat – ahogy mindent – más-képp magyarázzák Moszkvában és a Nyugaton. Oroszország teljesen átvette Putyin érvrendszerét, amely szerint azért romlott meg a viszony a NATO és Moszkva között, mert a Nyugat semmibe veszi Oroszország biztonsági érdekeit, folyamatosan lekezelően bánt az egykori Szovjetunió legnagyobb utódállamával, és nem tartotta be a szavát, amikor több körben is új tagokkal bővítette a mára már harminc tagállamból álló NATO-t. Több nyugati politológus, köztük a hidegháború korszakának legismertebb amerikai diplomatája és történésze, George F. Kennan, illetve az ugyancsak amerikai John Mearsheimer is osztja – legalább részben – az orosz álláspontot, szerintük is igaz, hogy a hidegháborúban aratott győzelem után a Nyugatnak jobban oda kellett volna figyelnie az „orosz lélekre”, és valóban egyenrangú partnerként kellett volna kezelnie a legyőzött ellenfelet.

A mai napig folyik a vita arról, mit és hogyan ígért meg a Nyugat az 1980-as évek végén és az 1990-es évek elején Mihail Gorbacsov akkori kommunista pártfőtitkárnak és szovjet elnöknek. Bár hangoztak el szóbeli ígérek, az egyértelmű, hogy írásbeli, szerződésben vállalt garancia sohasem született, s a szóbeli vállalások is leginkább arra vonatkoztak, hogy a NATO a német egyesítés után nem vezényel csapatokat és nem telepít katonai infrastruktúrát az egykori NDK területére. Maga Gorbacsov is azt nyilatkozta egy 2014-es interjújában, hogy James Baker amerikai külügyminiszter nem vál-

lalt kötelezettséget arra, hogy nem bővíti a NATO-t. „A NATO-bővítés egyáltalán nem merült fel. Teljes felelősséggel mondhatom, egyetlen európai ország sem vetette fel ezt a kérdést ezekben az években, sőt még az után sem, hogy 1991-ben felbomlott a Varsói Szerződés. Arról tárgyaltunk, hogy a NATO nem jelenik meg az NDK területén az újraegyesítés után. Baker azon kijelentését, amely szerint a NATO egy centimétert sem megy tovább kelet felé, ebben a kontextusban kell értelmezni” – mondta Gorbacsov.¹

Sz. Bíró Zoltán történész szerint egyébként már csak azért sem merült fel akkor a NATO egykori volt szocialista államokkal való kibővítése, mert a legtöbben – így az orosz vezetők is – arra számítottak, ha vesz fel új tagot az észak-atlanti szövetség, az Oroszország lesz. Az Oroszország-szakértő arra is emlékeztetett, hogy amikor Borisz Jelcin orosz elnök 1993-ban Lengyelországba látogatott, varsói sajtóértekezletén egyértelműen kijelentette, Moszkvát nem zavarja, ha Lengyelország beadja jelentkezését a NATO-ba. Az orosz politikai vezetők hangulata nem sokkal később kezdett változni, s mire Putyin hatalomra került, Moszkvában már bizalmatlanul figyelték a NATO-t.

Ehhez az is hozzájárult, hogy 1999 nyarán kis híján fegyveres összecsapás tört ki Oroszország és a NATO katonái között a koszovói főváros, Priština repülőterén. Miután döntés született arról, hogy a Szerbia elleni 1999-es NATO-légítámadást követően külföldi békefenntartók fogják

¹ https://www.rbth.com/international/2014/10/16/mikhail_gorbachev_i_am_against_all_walls_40673.html

szavatolni a rendet az akkor még Szerbiához tartozó Koszovóban, az orosz csapatok foglalták el elsőként a stratégiai fontosságú priština-i légikötőt, s egy ideig úgy tűnt, a később érkezett NATO-erők a leszállópálya elzárásával akarják megakadályozni, hogy légi úton érkezzenek újabb orosz csapatok. A fegyveres konfliktust Mike Johnson brit tábornok akadályozta meg, aki megtagadta a leszállópálya blokkolását célzó parancs teljesítését, és közölte, nem fogja kirobbantani a harmadik világháborút.² A válságot végül úgy sikerült megoldani, hogy a térségben lévő államok – köztük Magyarország – sorra lezárták a légteret az orosz gépek előtt, így feleslegessé vált a fizikai blokádnak.

Viharos orosz múlt

Míg Moszkva szemében a Nyugat a hibás, számos szakértő akad, aki azt hangsúlyozza, Oroszország akkor is agresszívabbá vált volna, ha a NATO nem vesz fel új tagokat és a külvilág egészében véve megértőbbnek mutatkozik. Egyikük, az Oroszországot nagyon jól ismerő Stephen Kotkin, a Princeton Egyetem tanára szerint az orosz történelem tanulmányozása után azt a következtetést lehet levonni, hogy az ország vezetőinek folyamatosan a birodalom építése volt a célja. „Egyáltalán nem számít meglepetésnek az, ami most Oroszországban történik, a mostani fejlemények nem térnek el a történelmi hagyományoktól. Jóval az előtt, hogy a NATO megalakult volna, Oroszország már a 19. században is így nézett ki: egy autokrata állt az ország

élén, az országban elnyomás volt, a hatalom militarista volt, és már akkor a Nyugat és a külföld iránti bizalmatlanság jellemezte az országot. A most ismert Oroszország nem a Nyugat viselkedésére adott válasz miatt olyan, amilyen. Az oroszországi belső folyamatok formálták az országot olyanná, amilyenek ma ismerjük” – mondta Kotkin a *The New Yorker* magazinnak adott márciusi nyilatkozatában.³ Szerinte egyébként a NATO-bővítésnek köszönhető, hogy a Nyugatnak most talán kevésbé kell aggódnia Lengyelország és a három balti állam, Lettország, Litvánia és Észtország biztonságáért.

Azt is hangsúlyozta, hogy Oroszország egy nagyhatalom, ám néhány pillanattól eltekintve nem a Nagyhatalom. „Azért, hogy utolérje a Nyugatot, vagy legalábbis kezelni tudja a fejlettségbeli különbségeket, Oroszország mindig kényszerítéshez folyamodik. Egy nagyon állami központú rendszert alakítanak ki, hogy rákényszerítsék az országot a Nyugat utolérésére. Előbb-utóbb egy diktátor kerül hatalomra, aki később despotává válik. Egy ideig ebben az állapotban maradnak, mert nem tudnak megszabadulni attól a vágytól, hogy ők legyenek a legnagyobb hatalom, ám ezt sohasem lesznek képesek elérni. Eurázsia mindig is gyengébb, mint a brit-amerikai hatalmi berendezkedés” – magyarázta a politológus.

Bár Kotkin nem beszélt Kínáról, a mai Oroszországnak nemcsak az fájt, hogy ismét képtelennek bizonyult a Nyugat utolérésére, hanem az is,

² <https://www.theguardian.com/world/1999/aug/02/balkans3>

³ <https://www.newyorker.com/news/q-and-a/stephen-kotkin-putin-russia-ukraine-stalin>

hogy közben gyorsvonati sebességgel elszaladt mellette Kína is, amelynek a GDP-je az ezredforduló óta tizenháromszorosára nőtt, s minden tekintetben túlszárnyalta Oroszországot: tízszer akkora a népessége és a gazdasága, s Kína vált a technológiai fejlődés egyik fő központjává is. Bár Moszkva igyekszik szövetségi viszonyt fenntartani szomszédjával, és Peking is késznek mutatkozik a kapcsolatok szorosabbra fűzésére, a két ország között valószínűleg sohasem alakulhat ki valódi bizalom.

Már csak azért sem, mert Moszkva gyűlöli az olyan partneri kapcsolatokat, amelyekben Oroszország a gyengébb fél, s Oroszországban azt is tudják, Kínában sokan emlékeznek arra a pár száz évvel ezelőtti helyzetre, amikor Szibéria és az orosz távol-kelet nagy része nem a cári birodalomhoz, hanem Kínához tartozott. A kínai–oros határon hatalmas a populációs nyomás: az orosz oldalon elnéptelenedő városok és falvak találhatók, míg a kínain milliós, gyorsan fejlődő városok állnak. Az oroszországi kínai jelenlét is ugrásszerűen nő, az orosz oldalon lévő területek nagy részét már kínai tulajdonban lévő vállalatok művelik meg, kínai munkásokkal.

Befolyási övezetek

Moszkvában is tudják, az ország vesztésre áll a nagyhatalmak közötti versengésben, és valószínűleg azzal magyarázható a Putyin-rezsim egyáltalán nem új keletű agresszivitása, hogy a Kreml igyekszik menteni a menthetőt. Ezt a cél szolgálja az is, hogy Putyin az utóbbi években egyre határozottabb lépéseket tett egy új Jalta létrehozása érdekében. Míg a második világháború végén tartott

jaltai konferencián a szövetségesek megegyeztek a világégés utáni új rendről – azaz érdekszférákra osztották Európát –, most Putyin valami hasonlót szeretett volna elérni. A NATO-nak és az USA-nak 2021 decemberében eljuttatott „szereződéstervezetnek” nevezett ultimátumban azt követelte, hogy a nyugati katonai szövetség vállaljon írásos garanciát arra, hogy nem vesz fel új tagállamokat, s egyben vonja vissza azt a katonai infrastruktúrát, amelyet 1997 – a NATO és Oroszország közötti alapmegállapodás érvényben lépése után – telepített az új tagállamok területére.

Az „új Jalta” lényege az lenne, hogy a Nyugat ismerje el orosz érdekszférának az egykori Szovjetunió volt tagállamait – talán még azokat a balti államokat is, amelyeknek a szovjet megszállását a Nyugat sohasem ismerte el legitimnek –, s jöjjön létre egy ütközőzóna Oroszország és a Nyugat között. Még a régi és az új Jalta alátámasztását szolgáló érvelés is hasonló, annyi a különbség, hogy míg Sztálin azt ismételtette, számára elfogadhatatlan, ha Lengyelország élén egy Moszkvával ellenséges kormány áll, most Putyin azt nevezte elfogathatatlannak, hogy Ukrajna kormánya legyen ellenséges Oroszországgal.⁴

Mindezt annak ellenére kívánta elérni Moszkva, hogy a Szovjetunió is – amelynek jogutódja a mai Oroszország – aláírta 1975-ben a helsinki záróokmányt, amelynek egyik legfontosabb pontja az, hogy valamennyi szuverén országnak

⁴ https://www.cidob.org/en/publications/publication_series/opinion/2022/a_new_yalta_putin_s_obsession

joga van eldönteni, melyik gazdasági, politikai vagy katonai szövetséghez csatlakozik.

Európai félelmek

Hogy mennyire nem csak kevesek fejében alakult ki félelem attól, hogy az USA és Oroszország esetleg ismét érdekszférákra kívánja osztani a világot vagy annak egy részét, az is mutatja, hogy amikor január elején Washington és Moszkva képviselői találkoztak, hogy megvitassák az orosz követeléseket, Josep Borrell, az EU biztonság- és külpolitikai főképviseleje is azt hangsúlyozta, nem élünk már a jaltai időkben. „Nem lehet szó arról 2022-ben, hogy két nagyhatalom érdekszférákra osztja a világot, a nemzetközi biztonságról szóló párbeszédben több szereplőnek is részt kell vennie” – közölte Borrell Kijevben tett látogatásán.⁵

Az, hogy Oroszország eljutott a Nyugatnak küldött ultimátumig, majd úgy támadta meg Ukrajnát, hogy nem hagyott időt a nyugati válasz megfogalmazására – számtalan jel utal arra, hogy Moszkva már tavaly decemberben eldöntötte, hogy megtámadja nyugati szomszédját⁶ –, részben annak tudható be, hogy a nyugati államok sokáig ugyanazzal

⁵ https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/109427/ukraine-press-remarks-high-representative-josep-borrell-press-conference-after-meeting_en

⁶ Vlagyimir Zsirinovszkij az orosz parlament egykori alelnöke már 2021. december 27-én arról beszélt, hogy 2022. február 22-én hajlani öt óraker Oroszország újra talpra áll. Az is arra utal, hogy Moszkva már jó ideje eldöntötte, megtámadja Ukrajnát, hogy mint kiderült, Kijevben és több ukrainai városban már legalább fél éve ott éltek azok az orosz alvó ügynökök, akiknek az volt a feladatuk, hogy a háború kitörése után megjelöljék a célpontokat az orosz tűzérség számára.

a megbékéltető politikával viseltetek Moszkva iránt, amely már az 1930-as évek végén is teljes kudarcot vallott, amikor Németországot próbálták engedményekkel korlátok között tartani.

A békéltetési politika kudarcra

Putyin ugyanis nem az Ukrajna elleni támadással kezdte a cári Orosz Birodalom helyreállítását. 2008-ban – másfél évvel a müncheni beszéd után – az orosz hadsereg megtámadta és pár nap alatt legyőzte Grúziát, és elismerte az ottani két szakadár köztársaság, Abházia és Dél-Oszétia államiségét, majd hamarosan gyakorlatilag annektálta az elfoglalt területeket. A Nyugat ugyan szankciókkal válaszolt, ám ezek a büntetőintézkedések nem bizonyultak elég szigorúnak ahhoz, hogy elvegyék Moszkva kedvét az újabb kalandoktól.

Miután a kis kaukázusi volt szovjet tagköztársaság megcsonkításán hamar túllépett a világ, következett a nagyobb szomszéd, Ukrajna. 2014-ben – arra hivatkozva, hogy az egyébként teljesen feleslegesen elfogadott ukrán nyelvtörvény hátrányos helyzetbe hozza az ukrainai orosz kisebbséget – az orosz hadsereg csapatjelzést nem viselő katonái, az „udvarias zöld emberek” gyakorlatilag egy puskaélés nélkül megszállták az Ukrajnához tartozó Krímet. Pár hónappal később, miután a Krímet hivatalosan is Oroszországhoz csatolták, az orosz katonaság hathatós segítségével Luhanszk és Donyec megye egy részén kikiáltották a két, Moszkva-párti népköztársaságot, ahogy Putyin fogalmazott az Orbán Viktorral tartott soros találkozó utáni sajtóértekezleten, a kelet-ukrainai traktorosok és bányászok legyőzték

az ukrán hadsereget. A krími és a kelet-ukrajnai beavatkozás annak ellenére következett be, hogy Moszkva több dokumentumban – például az 1994-es budapesti memorandumban, valamint az 1997-es orosz–ukrán államszerződésben is garantálta Ukrajna szuverenitását és területi sértetlenségét.

2014 után ugyan súlyosabb szankciók következtek, ám ezek ellenére folytatódott az orosz hadsereg fejlesztése és a büntetőintézkedések nem érintették meg az orosz gazdaság alapjait: bár a gazdasági növekedés üteme alacsonyabb volt a világtáznál, az ország megtanult együtt élni a szankciókkal. És hogy mennyire opportunistá volt a világ, azt pontosan megmutatta Joe Biden amerikai elnök egyik nyilatkozata is, amelyben elárulta, ha az Ukrajna körül felsorakozott mintegy 200 ezer orosz katona csak egy kicsit tör be Ukrajnába – azaz nem megy túl a már ez egyébként is orosz megszállás alatt lévő területen –, akkor a szankciók sem lesznek túl komolyak.

Nemcsak a megbékéltetési politikával volt baj, hanem azzal is, hogy a világ hitt Putyinnak, aki 2015-ben, miután annektálta a Krímet, közölte, biztos abban, hogy nem tör ki háború hazája és Ukrajna között. „Biztos vagyok abban, hogy lehetetlen egy orosz–ukrán háború kitörése. Ukrajna független állam, ezt tiszteletben kell tartanunk” – nyilatkozta az orosz elnök. Azt is hozzátette, hogy nem tartja a szomszédos országot orosz befolyási övezetnek. „Mi mondtunk le erről, amikor az 1990-es évek elején döntés született az Oroszországi Föderáció szuverenitásáról. Megszabadítottunk Ukrajnát a jelenlétünktől, és ez a mi döntésünk volt. És ha ezt

tettük, akkor tiszteletben kell tartanunk a függetlenségüket. Az ukrán népre tartozik, hogyan építik kapcsolataikat” – magyarázta.⁷

Putyin tévedései

Az Ukrajna elleni mostani nyílt és átfogó támadással a jelek szerint több szempontból is alaposan elszámolta magát Putyin. Nemcsak azzal, hogy rosszul ítélte meg az ukrajnai közhangulatot, valamint alábecsülte az ukrán hadsereg képességeit és túlértékelt az orosz katonaság erejét, hanem azzal is, hogy valószínűleg nem számított arra, hogy a Nyugat valóban komoly büntetőintézkedéssel torolja meg az agressziót. A komoly válasz pedig valószínűleg arra utal, hogy a Nyugat felhagy a megbékéltető politikával, és leírta Putyint mint megbízható tárgyalópartnert.

Bár egyelőre nem tudni, hogyan ér véget Oroszország ukrajnai agressziója, az biztosnak tűnik, hogy Putyin tavaly decemberi követeléseit nem fogja teljesíteni a Nyugat. Nem fogja visszavonni a 2014 óta Lengyelországba és a balti államokba vezényelt – igencsak korlátozott létszámú – NATO-erőket, és nem ígéri meg a NATO-bővítés végleges leállítását sem. Az orosz agresszió pont a moszkvai várakozásokkal ellentétes reakciókat vált ki: Svédország és Finnország is fontolóra vette a NATO-csatlakozást, és az is biztos, hogy a sokáig Moszkva felé is kacsingató Moldova is még inkább eltávolodik Oroszországtól.

Az is biztos, hogy nem lesz, és nem is lehet hivatalos megállapodás egy új Jaltáról, ám sok jel utal arra, hogy Oroszország annak ellenére

⁷ <https://tass.com/russia/789807>

elér valamit, hogy hosszabb távon mindenképpen rosszul jön ki az ukrainai beavatkozásból. S hogy mit profitálhat Oroszország? Azt, hogy Ukrajna – valószínűleg nem véglegesen – lemond a NATO-hoz való csatlakozásról, s hasonlóan tesz Grúzia és a kérdést egyelőre nem is bolygató Moldova is. A nyereség ugyanakkor nem túl jelentős: az már az orosz agresszió előtt is nyilvánvaló volt, hogy Ukrajna jó ideig semmiképpen sem csatlakozhat a NATO-hoz. Az is árulkodó jel, hogy már a 2008-as bukaresti NATO-csúcson is felmerült az az ötlet, hogy Ukrajnát vegyék be a NATO békepartnerségi programjába, ám az amerikai kezdeményezést azonnal lesöpörték az asztalról az európai tagországok, s az ügy azóta sem került újra napirendre. Oroszország talán területet is nyerhet, ám egyáltalán nem lehet biztos abban, hogy azokat meg is tarthatja. Egy negyvenmillió lakosú ország akár feléne a megszállásához és pacifikálásához ugyanis sok százezres erőre és komoly pénzügyi háttérre lenne szükség, s ez Oroszországnak már a háború megindításakor sem állt a rendelkezésére. Még az orosz források is elismerik, hogy a Krím fenntartása – és egyfajta kirakatként való bemutatása – is megterheli az orosz költségvetést. Egészen más lenne a helyzet Ukrajna többi részén, ahol egyrészt újra kellene építeni a szétlőtt városokat és utakat, miközben meg kellene küzdeni a fel-fellángoló partizánmozgalmakkal is. Mindezt úgy, hogy nem enyhülnek az Oroszország elleni szankciók, amelyek már most is megrengették a gazdaságot. Elszabadult az infláció, kivonultak a nyugati vállalatok, és az importtermékek hiánya miatt állí-

tólag már az egyik harckocsigyárban is leállt a termelés.

A rezsim vége?

Míg a várható nyereség erősen korlátozott, a hosszú távú veszteség felmérhetetlen. Kérdéses, hogyan alakul például az „új Jalta” keretében orosz érdekszféraként számontartott – és most valós orosz megszállás alá került – Fehéroroszország jövője. Az oroszok népszerűsége már az után csökkent, hogy a 2020. augusztusi elnökválasztás elcsalása után az 1994 óta hatalmon lévő Aljakszandr Lukasenka csak orosz segítséggel volt képes lecsendesíteni a hónapokig tartó tiltakozási hullámot, s most, hogy Putyin a jelek szerint a fehérorosz hadsereget is bele kívánja rántani az Ukrajna elleni háborúba, tovább romolhat a testvérnépnek tartott oroszok megítélése. Már csak azért is, mert a fehéroroszek az ukránokat is testvérként tartják számon, s a két nemzet még sohasem háborúzott egymás ellen. Figyelemre méltó az is, ahogyan Lukasenka kihátrált az orosz hadsereggel való közös fellépésből. A háború megindítása előtt még azt sugallta, hogy kész bármikor együtt akcióba lépni Putyinnal, ám az utóbbi napokban már azt ismételteti, hogy országának hadserege nem csatlakozik az offenzívához. Valószínűleg hozzá is eljutott annak a nem hivatalos felmérésnek az eredménye, amely szerint a fehéroroszeknek csupán három százaléka támogatná az Ukrajna elleni katonai akcióhoz való csatlakozást.

Hosszabb távon a Putyin-rendszer megrendülését is magával hozhatja az ukrainai válság és a pusztító hatású nemzetközi szankciós rezsim. A Kreml urának nem tervszerű tá-

vozása ugyanakkor azt is jelentené, hogy Oroszországban újra az átmeneti bizonytalanság korszaka jönne el, és így talán újra lekerülne a napirendről a nagyhatalmak közötti érdekszféra-felosztás ügye. De ebben az esetben is lenne miért aggódni: ahogy a Szovjetunió szétbomlásának az időszaka is számos kihívással járt – felmerült például az atomeszközök rossz kezekbe kerülésének a veszélye is –, Oroszország megrendülése is súlyos következményekkel járna. Minden bizonnyal ismét felforrósodna a helyzet az Észak-Kaukázusban, ahol jelenleg olyan pénzzel és jogkörökkel megvásárolt helyi kiskirályok uralkodnak, akik valószínűleg csak addig tartanának ki Moszkva mellett, amíg nem apad el a központból érkező támogatás. A jórészt muszlimok lakta térség stabilitásának megbomlása pedig komoly veszélyeket rejt magában, alighanem ismét megjelenének a Kaukázusban a különféle szélsőséges iszlamista mozgalmak.

Az is biztos, hogy az ukrajnai offenzíva miatti elszigetelődés következtében végleg elpárolognak Oroszország modernizációs esélyei. A gazdaság és a társadalom korszerűsítésére Putyinnak kiváló lehetőséget teremtettek volna a magasba szökő energiaárak – az orosz költségvetés bevételeinek tavaly is több mint az egyharmada származott a gáz- és olajexportból⁸ –, ám a modernizálás a vártnál lassabban haladt. Nem lett például versenyképes az orosz Szilícium-völgynek szánt Szkolkovoprojekt, és úgy tűnik, hogy az újítások jó része, csakúgy, mint a szovjet időkben, csupán a hadsereg fejleszt-

tését szolgálta. Azaz nem változott az a helyzet, hogy Oroszország saját magát zsákmányolja ki: ásványkincseit gyakorlatilag feldolgozás nélkül szállítja külföldre, és külkereskedelmi szerkezete egy fejlődő államéra emlékeztet. Most, hogy beszűkültek a finanszírozási lehetőségek, illetve a fejlett technológia importjának a lehetőségei, még tovább lassulhat a polgári gazdaság fejlesztése és a társadalom modernizálása.

Közben pedig még inkább lehagyják Oroszországot a gyorsan fejlődő vetélytársak, amelyek a jövőben még inkább az erő pozíciójából fognak tárgyalni Moszkvával. Az is fékezheti az egyébként is lassú reformokat, hogy a fenntartható energiaforrásokra való fokozatos, ám egyre gyorsuló áttérés miatt már a nem túl távoli jövőben csökkenni fog a kereslet az orosz exportban kulcsszerepet játszó szén- és szénhidrogének iránt. Igaz, maradnak még az egyéb külföldön eladható nyersanyagok és a gabonafélék, s Oroszországban már azt is felvetették, néhány év vagy évtized múlva a Bajkál-tóban összegyűlt édesvíz is fontos exportáruvá válhat. Addig azonban egyre inkább igazgá válik az a III. Sándor cártól származó és Putyin által is többször idézett mondat, amely szerint Oroszországnak két igaz szövetségese van, a hadsereg és a haditengerészet. „A fiának küldött üzenetben elmagyarázta, ez azért van így, mert a világon mindenkét megrémít Oroszország nagysága” – hangsúlyozta egy néhány évvel ezelőtti beszédében az orosz elnök.⁹

⁸ <https://www.reuters.com/markets/europe/russias-oil-gas-revenue-windfall-2022-01-21/>

⁹ https://tass.com/russia/789866?utm_source=google.com&utm_medium=organic&utm_campaign=google.com&utm_referrer=google.com